

Rzeszów, 7 września 2023 r.

dr hab. Sabina Grabowska, prof. UR

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pani mgr Olgi Łozińskiej „Paradyplomacja kulturalna na przykładzie wybranych regionów włoskich”, Szczecin 2023, ss. 318
przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Bartłomieja H. Toszka, prof. US
w Instytucie Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie na Wydziale Nauk Społecznych
Uniwersytetu Szczecińskiego

Koncepcja paradyplomacji stała się przedmiotem rozważań naukowych w latach osiemdziesiątych XX w., głównie w politologii i studiach międzynarodowych. Stosowana była do analizy międzynarodowej aktywności rządów związkowych państw federacyjnych. Jak zauważa E. Opiłowska, obok terminu „paradyplomacja” funkcjonują jeszcze określenia „mikrodiplomacja”, „diplomacja miast” i „polityka zagraniczna drugiego stopnia”. W szerokim rozumieniu tego pojęcia paradyplomacja to każdy rodzaj międzynarodowej działalności niepaństwowych podmiotów, w tym korporacji transnarodowych, międzynarodowych organizacji pracy, wspólnot religijnych, organizacji pozarządowych, międzynarodowych lobbystów, przemysłu medialnego, międzykulturowych ruchów artystycznych, stowarzyszeń naukowych czy wybitnych osób, które można by szeroko określić mianem „diplomatów”. Taka działalność przynosi społecznościom lokalnym wiele korzyści. np. wymianę doświadczeń w rozwiązywaniu problemów w kontekście międzynarodowym. Mimo że regiony zyskują na znaczeniu na arenie międzynarodowej, to nadal państwa pozostają głównymi podmiotami polityki zagranicznej.

Podejmowanie przez podmioty niepaństwowe działalności międzynarodowej uwarunkowane jest obowiązującymi normami prawnymi. W Polsce współpraca międzynarodowa podmiotów regionalnych i lokalnych regulowana jest przez Konstytucję z 1997 r. oraz ustawy – o samorządzie gminnym (1990), powiatowym (1998), województwa (1998) oraz

o zasadach przystępowania jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych (2000).

Przedstawiona mi do recenzji dysertacja doktorska charakteryzuje się multidyscyplinarnym podejściem. Podejmuje różne aspekty złożonego i wielowymiarowego zjawiska, jakim jest wykorzystanie regionalnej kultury w zakresie działalności paradyplomatycznej. Jak zauważa Doktorantka: „Motywacją do przeprowadzenia badań była obserwacja wzrostu istoty i aktywności paradyplomacji kulturalnej w Europie, przede wszystkim we Włoszech, przy jednoczesnym przekonaniu o braku wystarczającej uwagi badawczej poświęconej dotychczas temu fenomenowi. (...) Zbadanie funkcjonowania i wykorzystania narzędzi paradyplomacji przez regionalne samorządy włoskie wpłynie na rozwój wiedzy na temat aktywności międzynarodowej tych subpaństwowych jednostek.” (str. 6)

Z uznaniem należy odnieść się do wyboru tematu rozprawy doktorskiej przez mgr Olę Łozińską. Tematyka rozprawy jest istotna ze względu na rosnące znaczenie regionalnych działań paradyplomatycznych we Włoszech oraz większą konkurencję między poszczególnymi regionami Włoch na arenie międzynarodowej. Stwierdzam, że tematyka przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej została dobrana właściwie i stanowi autentyczny problem badawczy. Recenzowana dysertacja wypełnia istniejącą lukę w piśmiennictwie naukowym, a przeprowadzona analiza zagadnień związanych z paradyplomacją kulturalną stanowi cenne opracowanie dla wszystkich osób zajmujących się tą problematyką, zarówno teoretyków, jak i praktyków.

Mgr Olga Łozińska przygotowując rozprawę doktorską wykorzystwała metody badawcze odpowiadające wybranej tematyce, tj.:

- analizy systemowej – w celu ustalenia zasięgu działalności regionów na arenie międzynarodowej, podziału terytorialnego Włoch oraz zbadania zjawiska regionalizmu we Włoszech,
- prawnoinstytucjonalną - wykorzystaną do analizy norm prawnych (konstytucji, ustaw, aktów, rozporządzeń, statutów regionalnych, umów regionalnych) regulujących funkcjonowanie regionu w badanym państwie,

– danych zastanych – w celu, między innymi, przeglądu stanu wiedzy w obrębie podjętego tematu i przeglądu działań podejmowanych przez regiony włoskie w zakresie wykorzystania kultury w działaniach paradyplomatycznych.

Uważam, że Doktorantka dobrała właściwe metody badawcze do analizowanej tematyki i dzięki temu osiągnęła zamierzone efekty naukowe.

Praca zawiera liczne odwołania do literatury przedmiotu dotyczącej analizy zagadnień związanych z paradyplomacją kulturalną na przykładzie wybranych regionów włoskich. Baza bibliograficzna przywołana w rozprawie jest obszerna. Składa się na nią ponad 380 publikacji naukowych, ponad 40 pozycji w postaci materiałów źródłowych, ponad 140 źródeł internetowych oraz 16 aktów prawnych.

Oczywiście, jak w każdej pracy naukowej, tak i w tej można poszerzyć literaturę, np. o publikację Elżbiety Opilowskiej, *Paradyplomacja [w:] Leksykon studiów nad granicami i pograniczami*, Instytut Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego, <https://leksykon.granice.uni.wroc.pl/Artykuly/Paradyplomacja#>

Konstrukcja rozprawy oraz poruszane w niej zagadnienia odpowiadają jej tytułowi. Recenzowana praca liczy 318 stron. Składa się ze Wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych, Zakończenia oraz Spisu treści, Bibliografii oraz Spisu rysunków.

We wstępie Pani mgr Olga Łozińska zaprezentowała przyczyny wyboru problematyki związanej z paradyplomacją kulturalną na przykładzie wybranych regionów włoskich, a także przedstawia cel dysertacji. Doktorantka sformułowała cztery cele badawcze, a mianowicie: 1) przedstawienie aktywności międzynarodowej czterech reprezentatywnych włoskich regionów; 2) zbadanie funkcjonowania i wykorzystania narzędzi paradyplomacji kulturalnej przez samorządy regionów włoskich; 3) dokonanie oceny wpływu wykorzystania kultury regionu na jego zdolność do oddziaływania w stosunkach międzynarodowych; oraz 4) wykazanie czynników wpływających na relacje międzynarodowe włoskich regionów.

Doktorantka wskazała główną tezę badawczą, która brzmi: wykorzystanie kultury i tożsamości regionalnej w międzynarodowych działaniach paradyplomatycznych przekłada się na rozwój regionu. Ponadto przyjęła trzy hipotezy badawcze. Pierwsza

zakłada, że działania paradyplomacji kulturalnej przekładają się na rozwój stosunków międzynarodowych regionów włoskich na poziomie społecznym, ekonomicznym i naukowym i tym samym na rozwój regionów. Druga hipoteza stwierdza, że czynniki kulturowe mają wpływ na kształt i priorytety strategii współpracy międzynarodowej włoskich regionów. Natomiast trzecia hipoteza badawcza zakłada, że regiony włoskie w działaniach paradyplomatycznych wykorzystują narzędzia dyplomacji publicznej i kulturalnej.

W rozdziale pierwszym „Paradyplomacja w ujęciu teoretycznym” Autorka zdefiniowała podstawowe pojęcia niezbędne dla dalszej analizy tematyki dysertacji. Poddała także wnikliwej charakterystyce pojęcie regionu we Włoszech na przestrzeni wieków. Ponadto podjęła udaną próbę analizy zjawiska paradyplomacji ukazując przede wszystkim jego wieloaspektowość. Opisana została geneza pojęcia i problem nazewnictwa działań podmiotów niepaństwowych na arenie międzynarodowej. Zdefiniowane zostały rodzaje paradyplomacji i warunki determinujące jej kształt. Doktorantka podjęła również udaną próbę ustalenia, czym jest paradyplomacja kulturalna i porównanie jej z działaniami *soft power*.

W rozdziale drugim „Włochy – republika autonomii” Pani mgr Olga Łozińska dokonała rzetelnej charakterystyki Republiki Włoch jako państwa regionalnego. Scharakteryzowane zostały cechy tożsamości regionalnej i odrębności językowo-kulturowe we Włoszech. Sumiennie przeanalizowała kwestia związane z podziałem terytorialnym Włoch i czynnikami mającymi wpływ na wyodrębnienie „trzech Italii” i asymetrię w ich rozwoju. Ponadto dokonała porównania współczesnego zróżnicowania między poszczególnymi częściami terytorialnymi Republiki Włoch.

W rozdziale trzecim „Ramy legislacyjne włoskiej paradyplomacji” Doktorantka analizuje kwestie autonomii regionów włoskich. Analizie poddała uprawnienia w zakresie działalności o znaczeniu międzynarodowym przyznane regionom w wyniku reformy Tytułu V Karty Konstytucyjnej z 2001 r. Scharakteryzowała statuty regionalne oraz przepisy dotyczące aktywności międzynarodowej regionów i relacji z Unią Europejską.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział czwarty dysertacji „Paradyplomacja kulturalna włoskich regionów”, którego treścią jest pogłębiona analiza działalności

paradyplomacyjnej wybranych regionów, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań społeczno-kulturalnych. Moim zdaniem jest to najlepszy rozdział dysertacji. Pani mgr Olga Łozińska scharakteryzowała cztery regiony: Apulia, Emilia-Romania, Lombardia i Sycylia. Omówiła historię regionów, główne gałęzie gospodarki i handel zagraniczny oraz priorytety współpracy międzynarodowej. Doktorantka dokonała studium przypadku z wyszczególnieniem wybranych działań i analizą narzędzi wykorzystywanych w paradyplomacji. Badania dotyczące przedsięwzięć o znaczeniu międzynarodowym zostały przeprowadzone w odniesieniu do obszarów: 1) sfery instytucjonalnej, dotyczącej relacji między regionem, a państwami, jednostkami subpaństwowymi, europejskimi instytucjami publicznymi i niektórymi organizacjami międzynarodowymi; 2) sfery gospodarczej, dotyczącej internacjonalizacji regionalnej tkanki przedsiębiorczości; oraz 3) sfery społeczno-kulturowej, jednocześnie związanej z polityką wspierania dziedzictwa językowego i kulturowego regionu. Wartością dodaną rozważań jest analiza realizacji przykładowych działań z uwzględnieniem jednostek samorządu terytorialnego i podmiotów działających pod ich auspicjami oraz instytucji kultury finansowanych z budżetu danego regionu.

Ostatnia część pracy „Zakończenie” stanowi podsumowanie całości rozważań prowadzonych w dysertacji. Autorka weryfikuje hipotezy oraz formułuje wnioski odnoszące się do całości przeprowadzonych badań, prezentuje własne przemyślenia oraz odnosi się do opinii sformułowanych w ramach doktryny. Pani mgr Olga Łozińska wskazuje prognozy i wnioski dotyczące możliwości implementacji włoskich rozwiązań i wykorzystania ich w działalności polskich województw. Stanowi to niezaprzeczalny wkład w naukę oraz jest nowatorskim ujęciem analizowanych zagadnień naukowych.

Reasumując, konstrukcję pracy oraz warstwę metodologiczną i merytoryczną dysertacji doktorskiej należy uznać za prawidłowe, odpowiadające kluczowym problemom związanym z omawianą problematyką. Pani mgr Olga Łozińska z powodzeniem zrealizowała zakładany cel dysertacji doktorskiej.

Analizując stronę formalną dysertacji należy stwierdzić, iż Autorka opanowała w stopniu nie budzącym zastrzeżeń technikę tworzenia publikacji naukowej. Poprawnie analizuje badane zagadnienia oraz wyciąga wnioski. Język rozprawy należy określić jako

 5

bardzo dobry, odniesienia do cytowanych publikacji zostały sporządzone zgodnie z regułami ich tworzenia.

Korekty wymaga użycie słowa „zapis” jako synonimu dla słowa „przepis”. Zgodnie z poprawnym rozumieniem tego pojęcia w języku prawniczym, zapis to rozporządzenie ujęte w testamencie, można też dokonać zapisu na sąd polubowny. Natomiast w stosunku do aktów prawnych dopuszczalne jest użycie słowa: przepis, postanowienie, norma, regulacja, ale nigdy „zapis”.

Właściwie przygotowana rozprawa doktorska to taka, która nie tylko posiada właściwą formę i stanowi rozwiązanie problemu naukowego, ale jej lektura pozwala także stwierdzić, iż Autorka posiada szerszą wiedzę na temat opisywanych zagadnień, niż to wynika z zakresu tematycznego pracy. Takie też odniosłam wrażenie po lekturze recenzowanej dysertacji. Widoczne jest zaangażowanie Autorki w prowadzone badania oraz pasja naukowa, co jest bardzo dobrym prognostykiem dla dalszej kariery naukowej mgr Olgi Łozińskiej.

Dlatego też zgłaszam wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Olgi Łozińskiej.

Podsumowując, stwierdzam, iż rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Olgi Łozińskiej „Paradyplomacja kulturalna na przykładzie wybranych regionów włoskich” spełnia wymagania przewidziane w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. 2023, poz. 742 ze zm.) i wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

